

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

УДК 378.091.2:[373.3.015.31:502]

Анастасія Варениченко, аспірант

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

У статті досліджується важливість виявлення педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя до формування екологічної культури молодших школярів: педагогічно обґрунтований відбір екологічного матеріалу; системна мотивація студентів педагогічних спеціальностей на оволодіння екологічними цінностями; доцільний добір організаційних форм та інноваційних методів підготовки; формування позитивної мотивації студентів до активної практичної екологоспрямованої діяльності; відсутність науково методичного обґрунтування процесу реалізації цього феномену у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: *умова, педагогічні умови підготовки, екологічна культура, екологізація, екологічні цінності, організаційні форми, інноваційні методи, позитивна мотивація студентів.*

Лит. 5.

Анастасія Варениченко, аспірант

Мелітопольского государственного педагогического университета имени Богдана Хмельницкого

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ К
ФОРМИРОВАНИЮ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

В статье исследуется важность выявления педагогических условий подготовки будущего учителя к формированию экологической культуры младших школьников: педагогически обоснованный отбор экологического материала; системная мотивация студентов педагогических специальностей на овладение экологическими ценностями; целесообразный отбор организационных форм и инновационных методов подготовки; формирование положительной мотивации студентов к активной практической экологонаправленной деятельности; отсутствие научно-методического обоснования процесса реализации этого феномена в высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: *условие, педагогические условия подготовки, экологическая культура, экологизация, экологические ценности, организационные формы, инновационные методы, положительная мотивация студентов.*

Anastasiya Varenychenko, Postgraduate Student

Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

**THE PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PREPARING OF FUTURE TEACHER TO THE
FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF YOUNG STUDENTS**

The article investigates the importance of identifying the pedagogical conditions of training of future teacher to the formation of ecological culture of young students. The author stresses on the importance of the pedagogically reasonable selection of environmentally friendly materials and mastery of students in the process of studying the professionally oriented subjects in order to form the components of ecological culture (the environmental knowledge, feelings, attitudes, opinions, beliefs, orientation). The nature greening is not limited by the enrichment of the educational process with the environmentally friendly material and the formation of rational attitude to nature. The article deals with the system of pedagogical motivation of students with the aim to master the ecological value for the practical application of environmental knowledge and skills with the purpose of protection, conservation and restoration of natural resources (while the aesthetically directed activities as the reorientation of values and individual attitudes to the natural world through its ethical and aesthetic harmonization lead the aggressive consumer to the value-creative level and involve students in the development of aesthetic properties, objects, shapes, environment interactions by developing the sensitization of students, creativity, responsibility based on the principle of historicism in the relationship of ecology and culture). The author presents the selection of appropriate organizational forms and innovative training methods that allow to reach a higher level of students' understanding of environmental issues, the priority objectives of environmental safety and sustainable development strategies of civilization (using the different methods to versatile the students to develop their thinking, contribute to the formation of deep and strong environmental awareness. The article deals with the formation of positive motivation of students to the actively practice of eco-directed activity in the course of their training; the scientific-methodological justification to the process of implementation of this phenomenon at higher educational institutions (during the active environmental performance the future teachers reach a fundamentally new understanding of the goals and objectives of their future profession).

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Keywords: a condition, the pedagogical conditions of ecological culture, greening, the environmental values, the organizational forms, the innovative methods and positive motivation of students.

Постановка проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах при швидких темпах індустріалізації та урбанізації антропогенний вплив на навколишнє середовище досяг небувалої інтенсивності і глобальних масштабів. На початку третього тисячоліття стала чітко проявлятися криза всієї цивілізації. При переході України на модель сталого розвитку екологічна культура набуває пріоритетного значення. Загострення глобальних проблем сучасної цивілізації зумовлює дедалі більшу увагу суспільства до питань формування екологічної культури молодого покоління [1, 14]. На сьогодні накопичено значний матеріал із проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури молодших школярів. Разом з тим слід зазначити, що ще недостатньо опрацьовані питання педагогічних умов підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз педагогічної та психологічної наукової літератури свідчить про те, що проблема сутнісного та змістового аналізу поняття педагогічних умов розглядається вченими з різних аспектів: 1. Певні обставини, які впливають (прискорюють чи гальмують) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості, поділяються на: а) зовнішні: позитивні стосунки викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо; б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, риси характеру, досвід, вміння, навички, мотивація тощо) (А. Алексюк [3, 25]); 2. Оновлення чинних навчальних програм з природничих і суспільно-гуманітарних шкільних предметів, усунути антропоцентричні тенденції в конструюванні їхнього змісту та активізувати виховний вплив на ціннісну сферу школярів в аспекті їхнього ставлення до природного довкілля; І. Сяська [4, 287].

Мета статті – подати теоретичний аналіз сутності поняття педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до формування екологічної культури молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Які б методи навчання активні, інтенсивні або проблемні не використовувалися для підвищення ефективності навчально-виховного процесу у ВНЗ, важливо створити такі психолого-педагогічні умови, в яких студент може зайняти активну особистісну позицію і повністю проявити себе як суб'єкт навчальної діяльності.

Новий глумачний словник пояснює лексему “умова” як необхідну обставину, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [2].

У своєму дослідженні педагогічні умови розуміємо як сукупність вимог і обставин, що надають можливості для здійснення цілеспрямованого педагогічного процесу.

Виявлення педагогічних умов і дотримання їх на практиці переслідують мету створення найкращих можливостей у педагогічному процесі для досягнення наміченого педагогічного завдання. У нашому випадку йдеться про таку вимогу педагогічного процесу в підготовці майбутнього вчителя початкової школи, яка дозволить посилити його еколого-практичну спрямованість і підготувати до формування екологічної культури молодших школярів. У зв'язку з чим нами були виділені такі педагогічні умови:

1. Педагогічно обґрунтований відбір екологічного матеріалу і оволодіння ним студентами у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін з метою формування складників екологічної культури (екологічних знань, почуттів, ставлень, поглядів, переконань, спрямованості). Процес формування екологічної культури повинен будуватися в загальних рамках парадигмальних відносин “людина світогляд”. Саме з цих позицій має йти оновлення змісту екологічної освіти. Під час формування екологічної культури студентів ми дотримувалися думки, що в процесі вивчення екологічного матеріалу необхідно вивчати різні елементи екологічних знань (поняття про природні об'єкти і явища; поняття, що відображають різні властивості, аспекти навколишнього світу; екологічні закономірності, екологічні закони, екологічні фактори).

На нашу думку, завдяки екологізації педагогічного процесу формування екологічної культури молодших школярів під час вивчення природничо-наукових дисциплін передбачає такий вплив, при якому вони засвоюють єдність і неподільність природи Землі, необхідність оптимізації процесів взаємодії людського суспільства з навколишнім середовищем, розуміють цінності навколишнього середовища у найширшому сенсі, проявляють готовність особистої участі у процесі оптимізації взаємин людини і навколишнього середовища, володіють просторовим мисленням в аспекті взаємодії суспільства і навколишнього середовища.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2. *Системна мотивація студентів педагогічних спеціальностей на оволодіння екологічними цінностями для практичного застосування екологічних знань, умінь і навичок з охорони, збереження та відтворення природних ресурсів.* Екологічна культура є системною характеристикою особистості майбутнього фахівця, яка може бути сформована в процесі спеціально організованої екологічної освіти при реалізації таких аксіологічних умов його оптимізації: організація різних видів екологоорієнтованої діяльності студентів, що мають моральний, гуманістичний, естетичний, соціопродуктивний контекст, і спрямовані на освоєння особистістю різного виду екологічних цінностей; організація цілеспрямованого, комплексного аксіологічного процесу поетапного формування екологічного світогляду майбутніх вчителів початкової школи [5, 20].

Аксіологічне забезпечення формування екологічної культури майбутнього фахівця в галузі початкової освіти має бути пов'язане насамперед із перспективним напрямом діяльності, орієнтованої на максимальне сприяння особистісного і професійного розвитку. Досвід створення системи аксіологічного забезпечення формування екологічної культури студентів показує, що ця складова може бути актуалізована тільки тоді, коли досягається узгодження між початковою і кінцевою метою діяльності майбутнього фахівця відносно його особистісного розвитку у формуванні екологічної культури. Початкова мета взаємодії – визначення і формування екологічної культури студентів за допомогою інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, поведінкових впливів, виявлення їх індивідуальних особливостей. Кінцева мета взаємодії – формування екологічної культури екоцентричного типу в студентів педагогічних вузів.

3. *Доцільний добір організаційних форм та інноваційних методів підготовки, які дозволяють вийти на більш високий рівень розуміння студентами екологічних проблем, пріоритетність мети екологічної безпеки і стратегії сталого розвитку цивілізації.* Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до формування екологічної культури молодших школярів на високому рівні розуміння ними екологічних проблем включає: розвиток у студентів системи адекватних екологічних уявлень; формування гуманного ставлення до природи; освоєння студентами екологічно безпечних технологій природокористування; використання духовного потенціалу спілкування з природою для особистісного розвитку; забезпечення екологічної

безпеки та соціальної підтримки ідей сталого розвитку.

Для вирішення цих завдань постає необхідність доцільного добору організаційних форм та активних методів підготовки майбутніх учителів до формування екологічної культури учнів: методи роботи (лекції-конференції, які дозволяють не просто повідомляти фактичний науковий матеріал, а й формувати критичність мислення, що сприяє розвитку в особистості власного ставлення до розглянутої проблеми); інтерактивні форми і методи навчання, у поєднанні із традиційними формами (ділові ігри, конкурси, диспути тощо, що забезпечують розвиток творчого мислення, здатність до самоврядування й організації власної діяльності, створюючи передумови для розвитку самостійності та активності кожного студента); (різні типами проектів: за змістом (краєзнавчі, історико-географічні, екологічні, соціально-економічні), за формою (навчальні, позакласні), за способом діяльності, що переважає (ігрові, дослідницькі, практико-орієнтовані); дистанційної форми навчання, коли подається відео-лекція фронтального охоплення, і студенти можуть слухати лекції відомих професорів і вчених з інших міст і країн, перебуваючи як у навчальній аудиторії, так і індивідуально за місцем проживання, маючи вихід в Інтернет і скайп.

Отже, у навчальному процесі використовуються такі організаційні форми, як лекція, семінар, презентації, практичні та лабораторні заняття, ділові ігри. Формами позааудиторної екологоорієнтованої діяльності є акції, екскурсії; у науково-дослідній – застосовуються конференції, індивідуальні консультації, бесіди, олімпіади.

4. *Формування позитивної мотивації студентів до активної практичної екологоспрямованої діяльності у процесі їхньої професійної підготовки.* Насичення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи екологічним матеріалом відбувається за рахунок реалізації творчих здібностей студентів, екологічної діяльності, спрямованості у майбутнє і взаємній підтримці в навчально-виховному процесі, що об'єднує викладача і студентів. На підготовку майбутнього вчителя до формування екологічної культури молодших школярів найбільший вплив має діяльнісний підхід. Будь-яка діяльність, здійснювана суб'єктом або суб'єктами, включає в себе мету, засіб, процес перетворення і результат. Організація дослідницької, практичної, творчої діяльності, а також діяльності, пов'язаної з пошуком і засвоєнням знань у рамках підготовки

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

майбутніх учителів у процесі вивчення екології, покликана вдосконалювати їх знання, вироблення у них умінь (уміння виявляти основні причини порушення екологічної рівноваги у навколишньому середовищі, уміння прогнозувати наслідки впливу екологічних чинників навколишнього середовища на здоров'я людини, уміння здійснювати процес екологізації освітнього простору в початковій школі на практиці). У цілому ж будь-який вид творчої праці позитивно впливає на підготовку майбутнього вчителя до формування екологічної культури учнів. Творча (перетворювальна, відновлювальна, природоохоронна) діяльність студентів здійснює взаємозв'язок і взаємовплив усіх елементів екологічної освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, аналіз визначених науковцями педагогічних умов підготовки студентів до формування екологічної культури молодших школярів показав, що вони забезпечуються реалізацією сукупності умов, визначення складу яких ґрунтується на аналізі завдань, поставлених перед загальноосвітньою і вищою школою сучасним суспільством, особливостей екологічного виховання в сучасних умовах та підготовки майбутніх учителів до цього виду роботи, а також мети такої підготовки.

Отже, проведений аналіз наукових праць дослідників та освітньої практики у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури молодших школярів дозволив нам виокремити такі педагогічні умови: педагогічно обґрунтований відбір екологічного матеріалу і оволодіння ним студентами у процесі вивчення фахових географічних дисциплін; доцільний добір організаційних форм та активних методів підготовки, які дозволяють вийти на більш високий рівень розуміння студентами екологічних проблем, пріоритетність мети екологічної безпеки і стратегії сталого розвитку цивілізації; формування позитивної мотивації студентів до активної практичної екологоспрямованої діяльності у процесі їхньої професійної підготовки.

Подальші розробки будуть спрямовані на моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування екологічної культури молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Людиномірність у культурі, науці та освіті: філософсько-методологічні аспекти: монографія / Авт. кол.; за заг. ред. В. В. Молодиченка. Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 316 с.*
2. *Новий тлумачний словник української мови / [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К.: Аконтіт, 1998. – 211 с.*
3. *Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посіб. / [А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий та ін.]. – К.: ІСДО, 1993. – 336 с.*
4. *Сяська І. О. Стан екологічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах: реалії та перспективи / І. О. Сяська // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету: Педагогічні науки. – 2012. – № 01. – С. 283 – 287.*
5. *Юрченко Л.І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки [моногр.] / Любов Іванівна Юрченко. – К.: Видавець ПарAPAN, 2008. – 296 с.*

REFERENCES

1. Molodychenko, V. V. (2013). *Liudynomirnist u kulturi, nauksi ta osviti: filosofsko-metodolohichni aspekty* [Human dimension in culture, science and education, philosophical and methodological aspects]. Melitopol: MDPU im. B. Khmelnytskoho Publ, 316p. [in Ukrainian].
2. Yaremenko, V. & Slipushko, O. (1998). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New Dictionary of Ukrainian language]. Kyiv: Akonit, 211p. [in Ukrainian].
3. Aleksiuk, A. M., Aiurzanain, A. A. & Pidkasytyi, P. I. (1993). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv v umovakh intensyfikatsii navchannia* [Organization of independent work of students in the intensification of training]. Kyiv: ISDO, 336p. [in Ukrainian].
4. Siaska, I. O. (2012). *Stan ekolohichnoi osvity v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: realii ta perspektyvy* [State environmental education in secondary schools: realities and prospects]. Zbirnik naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. Berdiansk, no.1, pp. 283 – 287. [in Ukrainian].
5. Iurchenko, L.I. (2008). *Ekolohichna kultura v konteksti ekolohichnoi bezpeky* [Ecological culture in the context of environmental safety]. Kyiv: Parapan Publ., 296p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2017

